

Mimésis mezi Platónem a Aristotelem

Mgr. Stanislav Synek, Ph.D.

Úvod do filosofie I.

FHS UK

Na úvod poznámka k terminologii...

- *techné* (τέχνη)
  - umění, řemeslo, dovednost (angl.: *art, skill, craft*)
  - u Platóna většinou to, co je spojené se znalostí, tedy také učitelné (+další charakteristiky...)
- *poiésis* (ποίησις)
  - tvoření (výroba, zhotovování, vyrábění)
  - básnická tvorba

→ *poiétés* (ποιητής) = výrobce; básník
- *mimésis* (μίμησις)
  - nápodoba, napodobenina; podobizna; imitace (angl.: *imitation; reproduction; representation by means of art*)

Platón: *Ión*

- patří mezi rané dialogy
- fiktivní rozhovor mezi **Sókratem** a rapsódem **Iónem**

A **rhapsode** ([Greek](#): ῥαψώδος, "rhapsōidos") or, in modern usage, **rhapsodist**, refers to a [classical Greek](#) professional performer of [epic poetry](#) in the fifth and fourth centuries BC (and perhaps earlier). Rhapsodes notably performed the epics of [Homer](#) ([Iliad](#) and [Odyssey](#)) but also the [wisdom](#) and catalogue poetry of [Hesiod](#) and the [satires](#) of [Archilochus](#) and others. [Plato](#)'s dialogue *Ion*, in which [Socrates](#) confronts a star player rhapsode, remains the most coherent source of information on these artists.

Zdroj: https://en.wikipedia.org/wiki/Rhapsode#External_links

Platón: *Ión*

Hlavní téma:

- Na čem je založena kompetence rapsóda?
- Co je zdrojem tvůrčí činnosti básníků?
- moderně řečeno: Jaký je vztah mezi literární technikou a uměleckou kvalitou v oblasti krásného umění, resp literatury?

„Nebot' nikdo by se nikdy nestal dobrým rapsódem,
kdyby nepochopil smysl básníkových slov. Vždyť
hapsód má být posluchačům tlumočníkem
básníkových myšlenek; avšak je nemožno, aby to
dobře dělal ten, kdo nerozumí, co básník mluví.“
(530c)

Sókr. Však se dívám, Ióne, a hodlám ti ukázat, co to podle mého zdání znamená. Ta schopnost, dobré mluvit o Homérovi, není totiž u tebe, jak jsem prve řekl, odborné umění, nýbrž božská síla, jež tebou hýbá, právě tak jako v tom kameni, který pojmenoval Euripidés magnétským, avšak většinou jej nazývají héraklejským.¹⁹ Ten kámen totiž netolikо přitahuje železné kroužky samy, nýbrž i vkládá sílu do těch kroužků, takže mohou zase ony dělat totéž, co ten kámen, přitahovat jiné kroužky, takže někdy visí velmi dlouhý řetěz kousků železa a kroužků, držících se jeden druhého; a u všech jich je ta síla zavěšena na onom kameni. Takto i músa dělá sama některé lidi básnický nadšenými, a skrze tyto nadšené se zavěšuje řetěz jiných přicházejících v nadšení. Neboť všichni dobří básníci epičtí pronášejí všechny ty krásné básně nikoli z odborného umění, nýbrž jsouce básnický nadšeni a posedlí bohem; a dobří básníci meličtí²⁰ právě tak. Jako korybanti²¹ netančí,²² dokud jsou při rozumu, tak také skladatelé písni netvoří ty krásné písničky, když jsou při rozumu, nýbrž když vkročí do harmonie a rytmu, tehdy jsou ve vytržení, a jako bakchantky v posedlosti nabírají z řek med a mléko,²³ ale když jsou při rozumu ne, tak to dělá i duše skladatelů písni, jak oni sami říkají. Říkají nám přece básníci,²⁴ že nám přináší písničky od medoproudých zřídel b

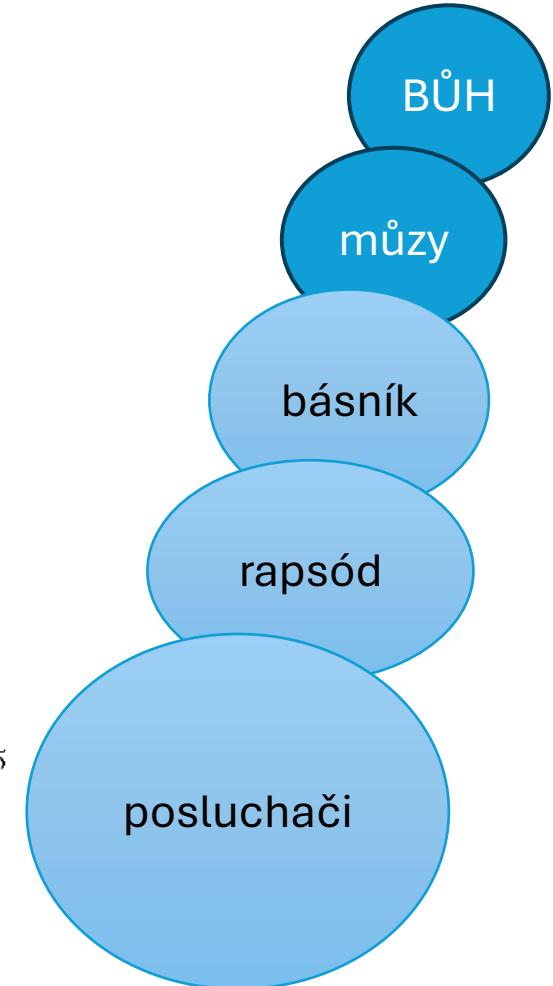
d

e

c právě tak jako ty o Homérovi, ne odborným uměním, nýbrž z božího údělu, je každý schopen krásně tvořit jedině to, k čemu ho pobídne músa, jeden dithyramby, druhý enkómia, jiný hyporchémata, jiný epické básně, jiný jamby;²⁶ ale v ostatních oborech je každý z nich slabý. Neboť to nemluví z odborného umění, nýbrž působením božské síly, protože kdyby z umění dovedli krásně mluvit o jedné věci, dovedli by to také o ostatních; proto pak bůh jim odnáší rozum, když užívá jich i věštců a božských hadačů jako služebníků, abychom my posluchači věděli, že to nejsou oni, kdo mluví ty tak vzácné věci, oni, v kterých není rozumu, nýbrž bůh sám je ten, který mluví, a skrze ně zaznívá jeho hlas k nám. Největším důkazem pro tento výklad je Tynnichos z Chalkidy,²⁷ jenž nevytvořil nikdy žádnoujinou báseň, kterou by někdo pokládal za hodnou zmínky, jedině paion,²⁸ který zpívají všichni, jistě asi ze všech písni nejkrásnější, přímo, jak sám praví, „jakýsi výtvar můs“. Na něm, podle mého zdání, nám bůh nejlépe ukázal, abychom nebyli na pochybách, že tyto krásné básně nejsou lidské ani díla lidí, nýbrž božské a díla bohů, a básníci že nejsou nic než tlumočníci bohů, jsouce posedlí každý od některého z nich. Bůh, chléje to ukázat, úmyslně zapříval skrze nejslabšího básníka tu nejkrásnější písničku; či se ti nezdá, Ióne, že mám pravdu?

535

Ión Ano, při Diovi, zajisté; svou řečí se jaksi dotýkáš mé duše, Sókrate, a zdá se mi, že dobří básníci z božího údělu nám to od bohů tlumočí.

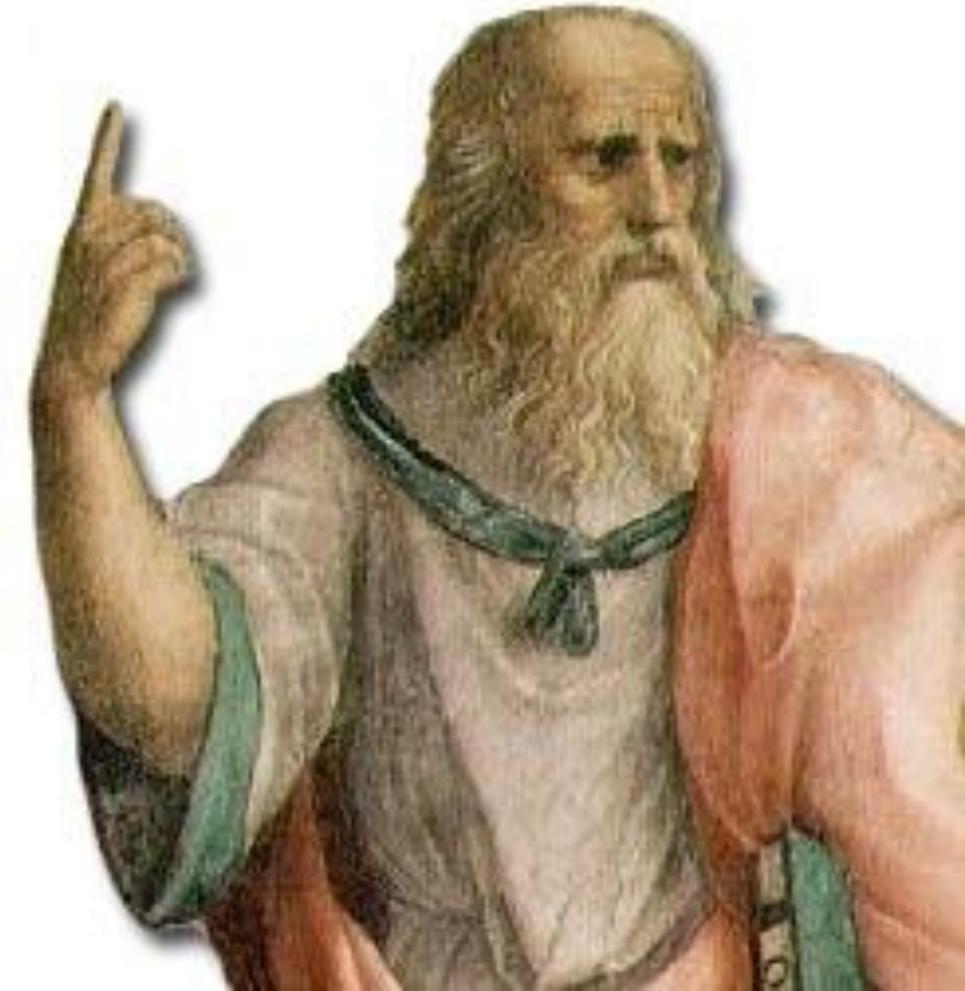
Ión: shrnutí

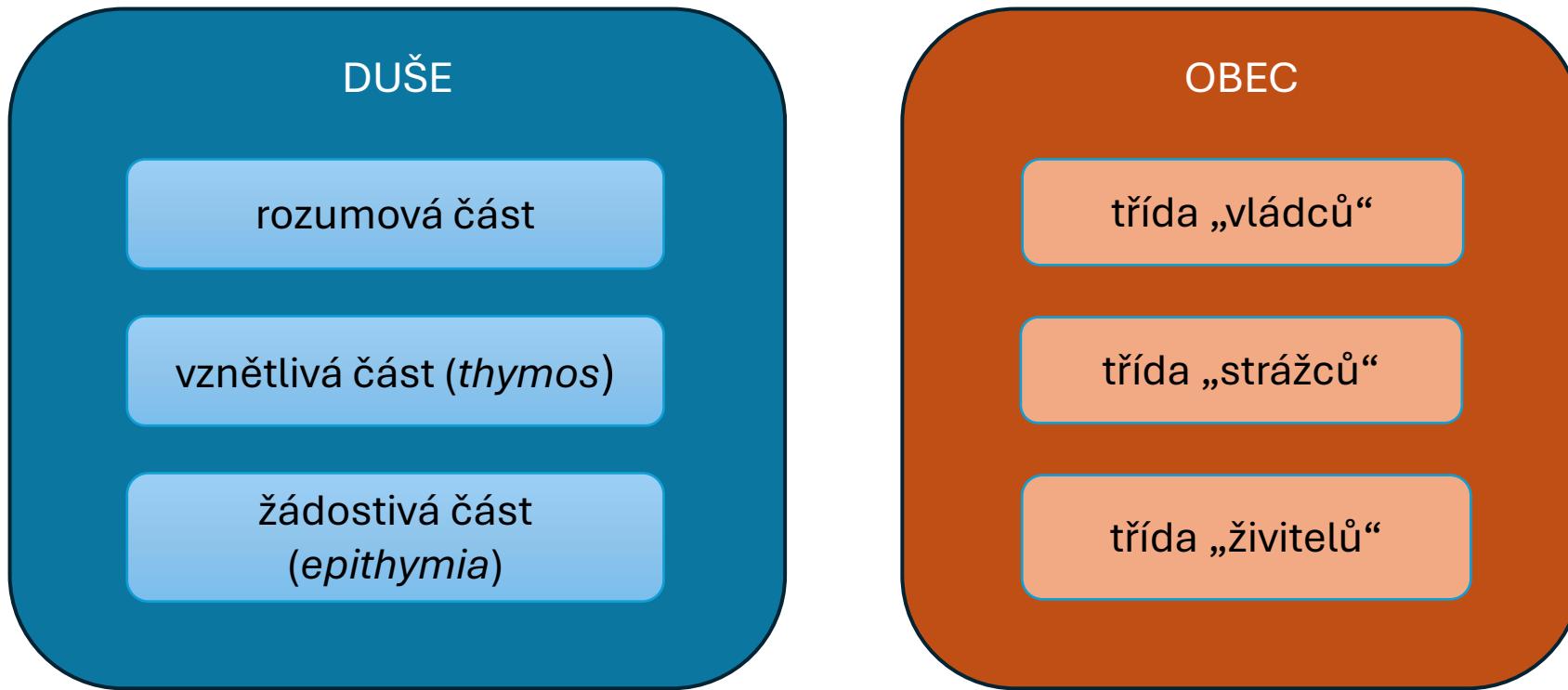
- básnictví a rhapsódství (přednes, recitace) nejsou „odborným uměním“ (*techné*), ale bohem inspirované nadšení, enthusiasmus;
- básník = „*tvor okřídlený a svatý, schopný tvořit ne dříve, než se dostane do nadšení a vytržení, a když v něm již není rozumu*“ (534b) → básník nestvoří nic božského, dokud je „při rozumu“
- básníci „*nemluví z odborného umění (techné), nýbrž působením božské síly*“, neboť „*kdyby z umění (techné) dovedli krásně mluvit o jedné věci, dovedli by to také o ostatních*“ (534c);
- stav „vytržení“ je vždy vázán na dílčí zdroj (např. jednoho určitého boha), není znalostí „celku“ (např. v textu zmínovaný Tymnichos vytvořil jen jedinou báseň, viz 534d);
- básníci (resp. rhapsódi) jsou tedy „tlumočníci bohů“ (*hermenés tón theón*, 534e).

Platón: *Ústava X.*

mimésis v kontextu „nejlepší obce“

Základní předpoklad = „každý musí konat své“

- „dobrá ústava“ (duše, obce) = správné uspořádání částí tak, **aby každá část vykonávala právě a jen to, co jí přísluší**, tzn. aby rozum podporovaný „vznětlivostí“ (resp. „strážci“) vládl nad žádostmi.
- duše / obec bude nespravedlivá (špatná), pokud se vlády chopí jiná část (vznětlivá či žádostivá)

„umění napodobovací“ (*techné mimétiké*)
= „mrzačení mysli“ všech posluchačů,
kteří nemají „lék“ proti tomu

Sókratés:
Ve své (dokonale spravedlivé) obci proto
„zcela odmítáme“ básnictví, nakolik je
„napodobovacím“ uměním

I. Mám sice ještě mnoho jiných důvodů, děl jsem, pro které soudím, že jsme zcela jistě správně zařizovali svou obec, ale ne nejméně tak tvrdím na základě úvahy o básnictví.¹⁸⁴ 593

Jaké úvahy? tázal se.

Že je docela odmítáme, pokud jest uměním napodobovacím; neboť že ho naprosto nelze přijmouti, vychází nyní, jak se mi zdá, ještě zřejmějí najevo, když jsme roztrídili jednotlivé stránky duše. b

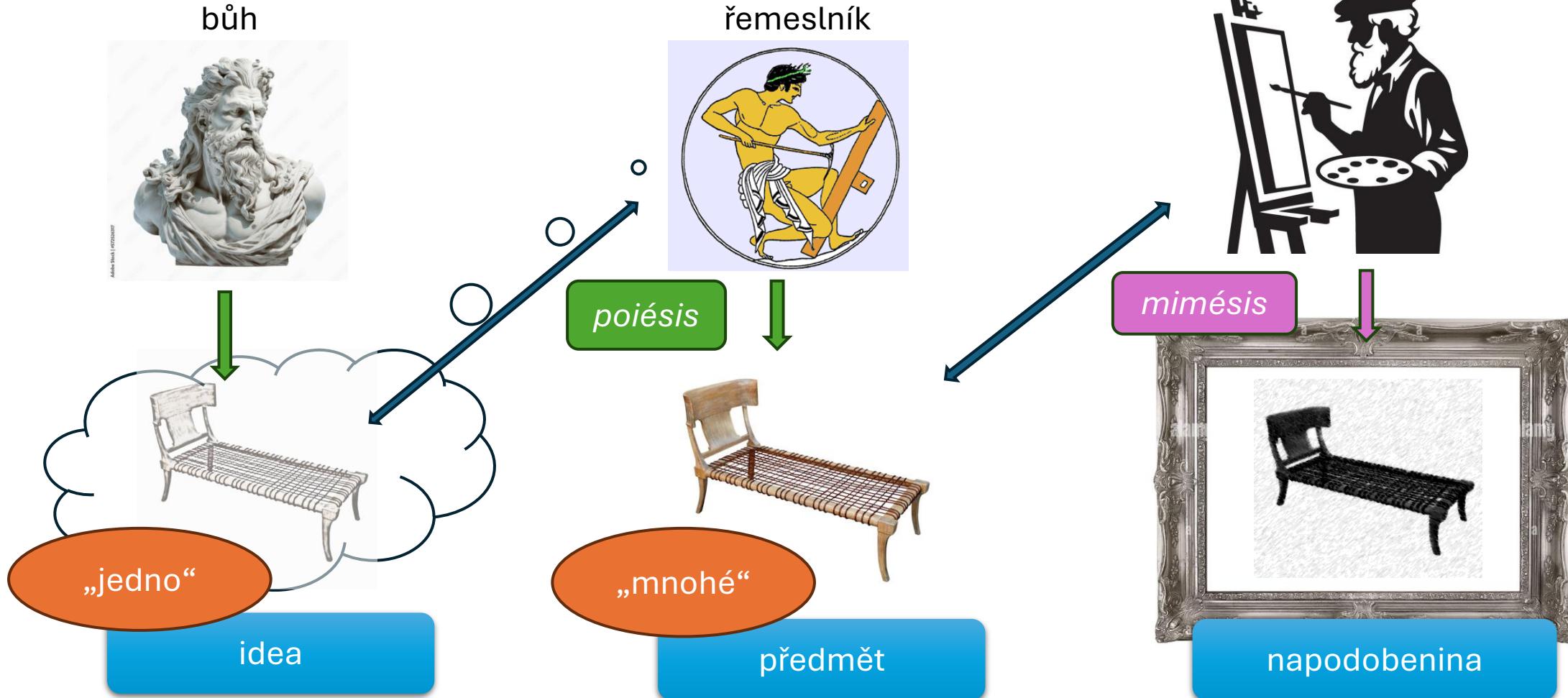
Jak to myslíš?

Abych vám tak řekl – vy to na mne jistě nepovíte skladatelům tragédií a všem ostatním napodobitelům –, všechny takové věci jsou, jak se podobá, mrzačením mysli všech těch posluchačů, kteří nemají proti tomu léku ve znalosti jejich skutečné podstaty.

Nač při tom pomýslíš?

Musím to říci, děl jsem; ačkoli mi brání mluviti jakási láska a ňcta, jakou chovám již od dětství k Homérovi. Podobá se totiž, že on byl prvním učitelem a vůdcem všech těchto krásných tragikň.¹⁸⁵ Avšak nesmíme si člověka vážiti více než pravdy, a proto musím říci, co si myslím. c

Co je „napodobení“ (*mimésis*)?

Co vytváří
„napodobitel“?

mimésis jako „zrcadlení“ skutečnosti

Nuže hleď dálé, jak nazveš zase tohoto mistra.

Kterého?

Který dělá všechno, co jeden každý z těchto řemeslníků.

Toť jest nějaký velmi dovedný a podivuhodný muž.

Ještě ne, ale hned to řekneš tím spíše. Neboť právě tento umělec dovede udělati nejenom všechny druhy nářadí, nýbrž dělá i všechno, co roste ze země, a vyrábí všechny živoky, mezi jinými i sebe, a mimo to vyrábí i zemi, nebe, bohy, všechno, co jest na nebi, i všechno, co jest pod zemí v Hádu.

d To by byl velmi podivuhodný mudrc.

Nevěříš? tázal jsem se. A pověz mi: zdá se ti, že vůbec není takového umělce, či že by mohl být výrobcem tohoto všeho jen v jistém způsobu, a jinak ne? Nepozoruješ, že bys mohl být i sám s to, abys všechno to v jistém způsobu udělal?

A který jest to způsob?

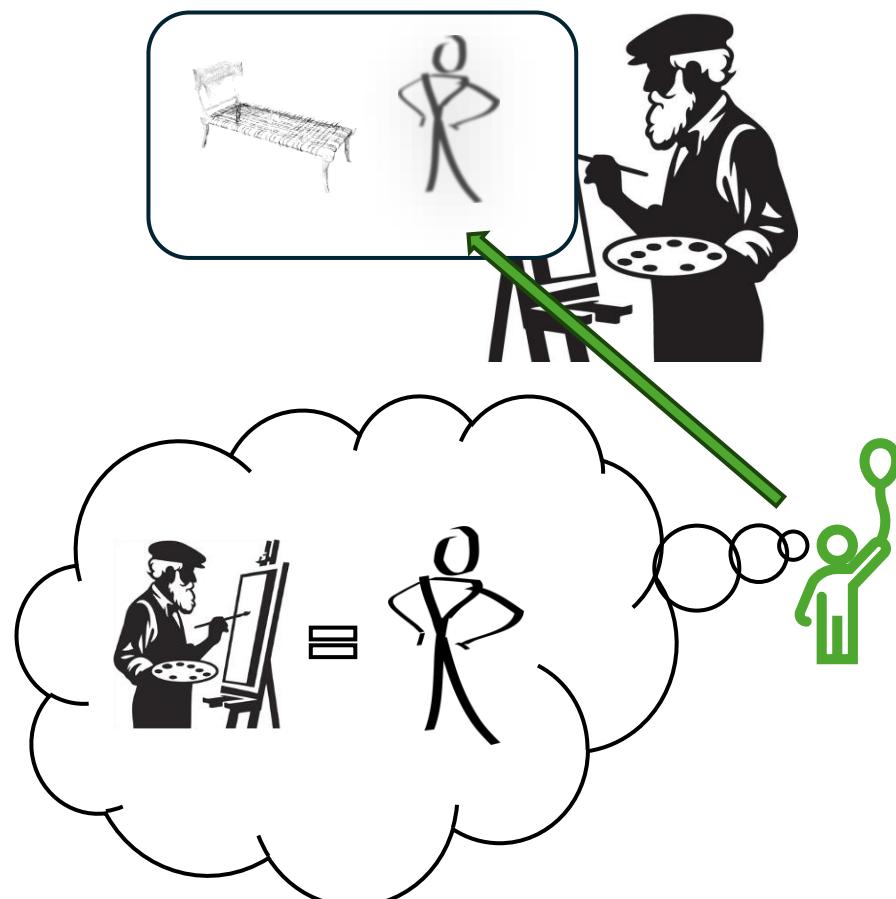
Ne obtížný, odpověděl jsem, nýbrž takový, že jej lze prováděti mnohými cestami a rychle, nejrychleji asi, uchopíš-li prostě zrcadlo a budeš s ním všude choditi: hned uděláš slunce a co jest na nebi, hned zase zemi, hned sebe a ostatní živoky a nářadí i rostlinky a všechno, co bylo právě řečeno.

<https://www.thisiscolossal.com/2015/07/guillaume-amat-mirror-landscapes/>

truhlář (výrobce - odborník)

Nuže uvaž toto: co z obojího jest při jednotlivé věci účelem b
malířství, zdali vypodobniti to, co jest, jak vskutku jest, či to,
co se jeví, jak se jeví, a zdali tedy jest napodobením zjevu, či
pravdy?

Zjevu.

Věru tedy daleko od pravdy jest napodobovací umění, a jak
se podobá, proto dovede všechno vyráběti, poněvadž z každé
věci zachycuje jen něco málo, a to vnější obraz. Tak například
malíř nám namaluje ševce, tesaře i jiné řemeslníky, i když ne- c
rozumí umění žádného z těchto lidí; ale přece, kdyby byl dobrý
malíř a kdyby namaloval tesaře a zdálky ho ukazoval, mohl
by klamati děti a nerozumné lidi, že by mysleli, že to jest skutečný tesař.

Jak by ne?

O všech takových lidech, příteli, jest třeba souditi takto:
kdykoli nám někdo o někom vypravuje, že se setkal s člově- d
kem umějícím všechna řemesla a znajícím lépe než kdokoli
jiný i všechny ostatní věci, které zná jednotlivec, takovému tře-
ba odvětiti, že jest nějaký prostoduchý člověk a že se patrně dal
oklamati od nějakého kejkliče a napodobitele, s kterým se set-
kal a který se mu zdál být všeumělcem, protože sám nebyl
schopen posouditi vědění a nevědomost a napodobení.

Jistá pravda, řekl Glaukón.

Čím a v jakém smyslu nás „napodobitelé“ šálí?

1. dokáží vytvořit sugestivní napodobeninu předmětu (např. slavného hrdiny = obraz ctnosti)
2. **divák** (resp. posluchač) si na základě toho myslí, že **dobrý básník má vědění o tom, čeho napodobeninu vytváří**, tedy např. že má vědění o tom, co je to „ctnost“
3. (>> básník se tak stane ve společnosti **autoritou**, která nás učí, co je ctnost atp.)

Pokud by básníci měli takovou znalost, věnovali by se tvoření „skutečných“ či „vážných“ věcí, tj. nevyráběli by pouhé napodobeniny (literární zobrazení ctností, např. fiktivní hrdiny), ale něco skutečného (tj. pěstovali by ctnosti přímo v duších žijících lidí: skutečné, žijící hrdiny).

e 3. Nuže a teď přihlédněme k tragédii a k jejímu vůdci Homérovi, protože od některých slýcháme, že tragikové znají všechna umění, všechny věci lidské s jejich ctnostmi i špatnostmi a také i všechny věci božské; neboť dobrý básník, má-li dobře básnit o svém předmětu, musí prý být jeho znalcem, sice prý vůbec nemůže básnit. Tudíž jest potřebí přihlédnout, zdali tito posuzovatelé se dali oklamati od napodobitelů, s kterými se setkali, a nepozorují, když se dívají na jejich díla, že jsou vzdálena na třetím místě od jsoucna a že je lze snadno tvořiti beze vší znalosti pravdy – jsou to totiž zdánlivé obrazy, a ne věci skutečné, co vytvářejí –, či zdali jest něco pravdy v jejich řeči a dobrí básníci mají vskutku vědění o tom, o čem podle zdání lidí umějí tak dobře mluviti.

b (...) Nuže, domníváš se, kdyby někdo dovedl dělati obojí, i předmět napodobení i obraz, že by si učinil vážným zaměstnáním výrobu obrazů a to že by postavil v průčelí svého života jako nejlepší, co má?

Nikoli, nemyslím.

Naopak, kdyby byl také vpravdě znalý toho, co napodobuje, mnohem dříve by, myslím, věnoval svou práci věcem samým než napodobeninám a pokoušel by se zanechati po sobě památkou mnoha krásných výtvorů: jeho snahou by bylo býtí spíše oslavovaným než oslavujícím.

„rozumová a klidná“ část duše:

- zachovává „klid“, je stále sama sobě podobná
- >> nesnadno se napodobuje
- >> obecnému publiku je takové zobrazení těžko srozumitelné

„rozčilovací“ část duše:

- jakoby „dětská“ část: u každé nehody naříká, vyžívá se v emocích
- >> snadno se napodobuje
- >> obecnému publiku je srozumitelnější, bližší

Zákon přece praví, že nejkrásnější jest zachovávat v neštěstí co nejvíce klid a nerozčílovati se, neboť jednak není patrno, co dobrého a co špatného přinášejí takovéto příhody, jednak z toho nemá žádného prospěchu, kdo to těžce snáší; konečně žádná z lidských příhod není hodna vážného zájmu, a co by nám při nich mělo být co nejrychleji po ruce, tomu že bývá hořekování překážkou.

Čemu to myslíš?

Tomu, abychom uvažovali o události a abychom jako při hře v kostky podle výsledků vrhů zařizovali své věci, jak rozum uznává za nejlepší, a ne abychom se při úrazu jako děti drželi za uhozené místo a jen křičeli a křičeli, nýbrž abychom zvykali duši pokaždé co nejrychleji přistupovati k léčení a napravování toho, co pádem onemocnělo, lékařským uměním odstraňujíce nárek.

Nuže, nejlepší naše část, jak soudíme, jest ochotna následovat této úvahy.

Patrně.

Naopak co pudí ke vzpomínkám na to utrpení a k nárkům a co se jich nemůže nasytiti, to nazveme zajisté nerozumným, líným a blízkým zbabělosti.

Arci, nazveme.

Nuže, tato stránka, rozčilovací, poskytuje mnoho látky k rozmanitému napodobování, kdežto stránku rozumnou a klidnou, jež jest stále sama sobě podobna, není snadno napodobiti, ani není dost snadno jejímu napodobení porozuměti, zvláště velkému shromáždění a nejrůznějším lidem, jací se scházejí do divadel; neboť pro ně to jest napodobení stavu jim cizího.

Zečela jistě.

„napodobující básník“ napodobuje hlavně „rozčilovací“ a „měnivou“ stránku duše

= aktivuje a povzbuzuje „nižší“ stránku duše

= činí ji silnou a (tím) ničí stránku rozumovou

„Napodobující básník
vkládá jednotlivě
do duše každého
špatnou ústavu...“

Nužc tedy, právem bychom se ho již mohli chropiti a postaviti jej za protějšek k malíři; neboť tomu se podobá nejen tím, že vytváří věci nedostatkem pravdivosti špatné, nýbrž i po té stránce jest mu roven, že obcuje s jinou částí duše, která jest také tak špatná, a ne s nejlepší. A takto tedy po právu bychom ho nepřijímal do obce, která má mítí dobré zřízení, protože budí a živí tuto nižší stránku duše, a čině ji silnou, ničí stránku rozumovou, jako když někdo v obci, čině mocnými lidi špatné, odevzdává jim do rukou obec, lepší pak lidi hubí. Právě tak řekneme, že i napodobující básník vkládá jednotlivě do duše každého špatnou ústavu, zavděčuje se její nerozumnné časti, která nerozeznává věci větších a menších, nýbrž tytéž věci po- kládá hned za veliké, hned za malé, a že vytváří pouhé obrazy, od pravdy však jest daleko vzdálen.

Sókratova / Platónova
„HLAVNÍ ŽALOBA“ PROTI BÁSNICTVÍ
(Resp. 605c-606d)

Slyš a uvažuj. Nejlepší z nás, když poslouchají Homéra nebo některého z básníků tragických, kdy napodobuje některého z hérů, jak se oddává hoří a v nárcích pronáší rozvláčnou řeč, nebo také když je předvádí zpívající a bijící se v prsa, víš, že se nám to líbí a že oddaně se soucitem sledujeme a horlivě vychvaluujeme jako dobrého básníka toho, který by nás co nejvíce takto dojal.

Kdykoli však stihne někoho z nás vlastní trápení, pozoruješ, že si zakládáme zase na opačné věci, totiž dovedeme-li zůstat e klidni a silni, majíce za to, že toto sluší muži, ono však, co jsme tehdy vychvalovali, ženě?

Básnictví může zničit řád v duši dobrého člověka tím, že (např.) při sledování divadelní hry takový člověk dočasně suspenduje svá morální měřítka a dovolí si to, co v běžném životě pokládá za nepřípustné. Tím „přizivuje“ tu část duše, která by měla zůstat slabá a pod vládou rozumu. V důsledku toho se pak ta „horší“ stránka duše ujme vlády i v běžném životě.

d

Kdybys měl na mysli, že co při vlastních neštěstích tehdy bylo drženo na uzdě a lačnělo po tom, aby se dosyta vyplakalo, aby si ponaříkalo a tak naplnilo svou vrozenou touhu po těchto projevech, že právě to bývá od básníků nasycováno a cítí libost; ale naše část přirozeně nejlepší, protože není do statečně vzdělána slovem ani způsobem života, ochabuje ve b strázi nad touto plachtivou částí, zatímco se dívá jen na cizí strasti, a člověk si přitom myslí, že to není žádná jeho hanba, projevovati chválu a cítiti lítost, jestliže jiný muž, podle svých vlastních slov statečný, bez míry hořekuje; naopak onen výsledek, ten pocit libosti, pokládá přitom za zisk a o ten by nechtěl přijíti zavržením celé básně. Neboť, myslím, jen málo lidem jest dáno si uvědomiti, že se tu nutně přenáší nákaza z cizích stavů na vlastní; když totiž člověk na oněch vypěstí lítostivost k velké síle, není snadno ji zadržovati při vlastních utrpeních.

(...)

Takové věci s námi dělá bášnické napodobení, i s láskou, hněvem a všemi žádostivými, nelibými i libými city v duši, jež nás při každém jednání provázejí; neboť zavlažuje tyto city a živí je, kdežto by měly schnouti, a ustanovuje nám je za vládce, kdežto by měly býti ovládány, abychom se stávali lepšími a šťastnějšími místo horšími a bídnejšími.

d

Aristotelés: *Poetika*

mimésis jako „tvůrčí zobrazení“

---

témata

Aristotelovo pojetí *mimésis* (a jak se liší od Platónova pojetí).

Mimésis dle Aristotela:

- zobrazuje spíše „možnost“ než „skutečnost“
  - viz komedie vs. tragédie
  - viz historie vs. básnictví
- přispívá k lidskému poznání
  - zpodobuje „obecné“
    - lidské typy, povahy
    - „zákonitosti“ lidského života; „příčiny a následky“ v oblasti jednání

Mimésis je v lidské přirozenosti (Poet. 4)

Zdá se, že ke zrodu básnictví celkově přispěly jako jakési příčiny dvě skutečnosti, obě dané přírodou. Předně se u lidí projevuje od malička vrozený sklon k nápodobě, a člověk se liší od ostatních živých bytostí právě tím, že má největší schopnost napodobovat a že se učí nejprve napodobováním. A za druhé mají všichni lidé z napodobování radost. Svědčí o tom i nás přístup k uměleckým dílům: to, co samo o sobě vidíme s nelibostí, pozorujeme v obzvláště věrném vyobrazení s potěšením, například podoby i nejodpudivějších zvířat a mrtvol. Příčinou toho je skutečnost, že poznávat je velmi příjemné nejen filosofům, ale i ostatním lidem, jenže ti se tomu věnují jen málo. Lidé se totiž dívají na obrazy s potěšením proto, že při jejich pozorování se mohou poučovat a dohadovat o všem, co se tu zobrazuje, například že tohle je ten a ten. Neviděl-li však člověk zobrazovaný předmět nikdy předtím, nepůsobí mu radost jeho zdobení samo, nýbrž se raduje z propracování obrazu, nebo z barvy, nebo z nějaké jiné takové příčiny.

1. člověk má přirozený sklon k nápodobě:

- schopnost napodobovat je u člověka největší
- pomocí napodobování se člověk učí

2. napodobování přináší lidem radost

- rádi pozorujeme umělecká ztvárnění věcí, na které bychom v běžném životě hleděli s odporem
- příčina: máme radost z poznávání, pozorování uměleckých děl je způsob poznání
- rádi pozorujeme díla, která jsou umělecky propracovaná

komedie vs. tragédie

zobrazení lidí „lepší než jsou“

malířství: Polygnótos
epika: Homér atp.

~tragédie: snaží se zobrazovat
lidi „lepší než jsou“

zobrazení lidí „horší než jsou“

malířství: Pausón
(...)

~komedie: snaží se zobrazovat
lidi „horší než jsou“

Umělci zobrazují činné lidi, a ti jsou nutně buď dobrí, anebo špatní. 1448^a Vždyť povaha je takřka vždy dána tímto dvojím, tj. co do povahy se všichni od sebe liší špatností a ctností. Proto je zobrazují buď lepší, než je známe, anebo horší, anebo právě takové. Tak to činí například malíři: Polygnótos totiž zobrazoval lidi dokonalejší, Pausón naopak horší a Dionysios takové, jací jsou ve skutečnosti.

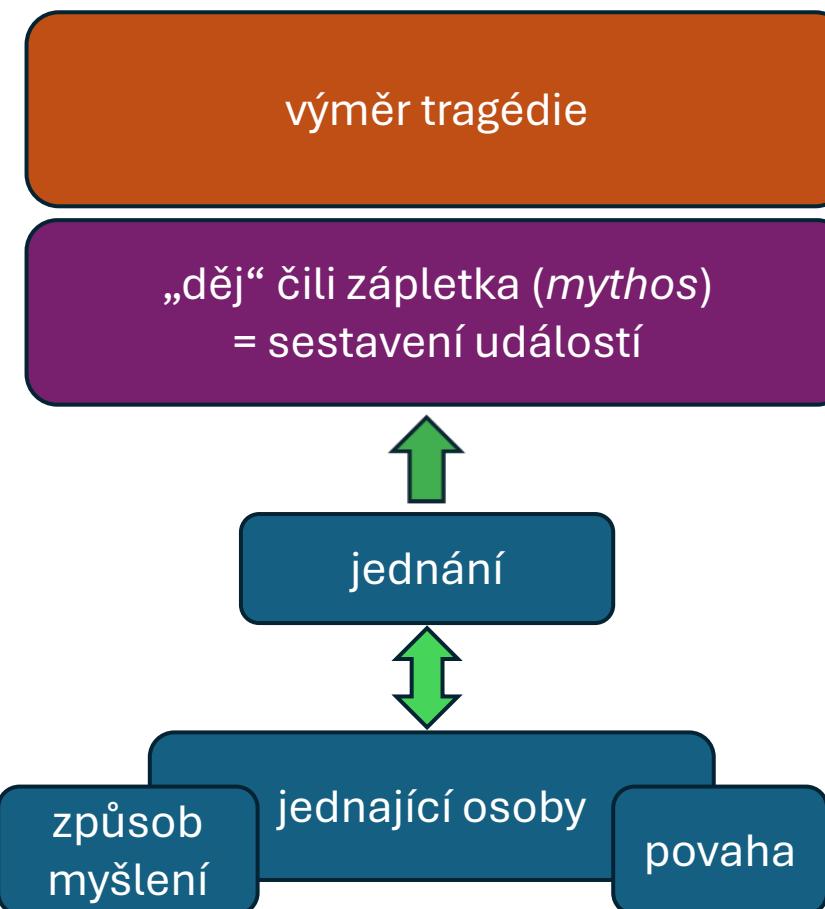
Například Homéros zobrazoval lidi

lepší, Kleofón takové, jací jsou, Hégémón z Thasu, který složil první parodie, a Nikocharés, skladatel Deiliady, je zase zpodobovali horší. Podobně je tomu i u dithyrambů a nomů; i zde je možno povahu lidí zobrazit různě, jako třeba Timotheos a Filoxenos zpodobovali svoje Kyklópy. V tomto rozdílu také spočívá odlišnost tragédie od komedie; tato chce totiž zobrazovat lidi horší, kdežto ona lepší, než jsou ti současní. 15

= zobrazení „možnosti“ (spíše než „skutečnosti“)

Tragédie

(Poet. 6)

Je tedy tragédie zobrazení vážného a uceleného děje s určitým rozsahem, a to takové, při němž se používá řeči zkrášlené v každém úseku příslušnými prostředky zvlášť, děj se nevypráví, ale předvádějí se jednající postavy a soucitem a strachem se dosahuje očištění takových pocitů.

(...)

Dále, protože se v tragédii zobrazuje jednání, a to zobrazují jednající osoby, které jsou nutně takové nebo onaké co do povahy a způsobu myšlení – vždyť právě podle toho nazýváme i skutky takovými nebo onakými –, jsou tím přirozeně dány dvě příčiny jejich činů, totiž způsob myšlení a povaha, a pro to dvojí mají také úspěch, nebo neúspěch. Zobrazením jednání je děj. Dějem ménim sestavení událostí, povahou to, podle čeho říkáme o jednajících osobách, že jsou takové nebo onaké, ke způsobu myšlení patří vše, čím lidé ve své řeči něco dokazují nebo projevují své mínění.

Složky tragédie

Poet. 6, 1450a8-13

- předměty: „**co**“ je zobrazováno
  1. děj (*mythos*)
  2. povahokresba
  3. myšlenková stránka
- prostředky: „**čím**“ se zobrazuje
  4. mluva
  5. hudba
- způsob zobrazení: „**jak**“ ...
  6. výprava

Každá tragédie má tedy nutně šest složek, podle nichž posuzujeme, jaká je. Jsou to děj, povahokresba, mluva, myšlenková stránka, výprava a hudba. Prostředky, jimiž se zobrazuje, tu tvoří dvě složky, způsob zobrazení jednu a jeho předměty tři. Kromě těchto složek už není žádná jiná. Těchto složek použilo nemálo básníků, takřka všichni, k utváření druhů tragédie; každý její druh má přece svou výpravu i povahokresbu, děj, mluvu, hudbu a právě tak i myšlenkovou stránku.

Duše tragédie

nejdůležitější složkou je „sestavení událostí“ neboli „děj“ (*mythos*), (dějová) zápletka

Nejdůležitější z těchto složek je sestavní událostí. Tragédie pře-¹⁵ ce není zobrazením lidí, nýbrž jednání a života, štěstí a neštěstí, a štěstí i neštěstí je založeno na jednání. Cílem hry je tedy zobrazit určité jednání, nikoli povahovou vlastnost. Lidi sice činí takovými nebo onakými jejich povaha, ale šťastnými, nebo nešťastnými jejich ²⁰ jednání. Herci tudíž při hře nezobrazují povahy přímo, ale nepřímo je vyjadřují svým jednáním.

Děj je tedy základem a jakoby duší tragédie, povahy tu jsou až na druhém místě. Podobně je tomu i v malířství: kdyby někdo na-^{1450^b} třel plochu nejkrásnějšími barvami bez ladu a skladu, neuspokojil by nás tak, jako kdyby namaloval skutečný obraz jen bílými čara- mi. Tragédie je přece zobrazením jednání, a z té příčiny hlavně jed- najících lidí.

Jednota děje (Poet. 7-8)

celek

- nenásleduje **nutně** po něčem jiném
- něco po něm **nutně nebo přirozeně** následuje

začátek
↓

„nutnost“ / „přirozenost“

- to, co „samo následuje“ po něčem jiném
- ...a po čem (nutně / přirozeně) následuje něco dalšího

↓
střed
↓

„nutnost“ / „přirozenost“

- to, co samo přirozeně (nutně / zpravidla) následuje po něčem jiném
- ...po čem už (nutně) nenásleduje nic jiného

↓
konec

Celek je to, co má začátek, střed 25

a konec. Začátek je to, co samo nenásleduje nutně po něčem jiném, ale po čem přirozeně následuje nebo se děje něco jiného; konec je naopak to, co samo přirozeně – buď nutně, nebo zpravidla – následuje po něčem jiném, ale po čem už nenásleduje nic jiného; střed je to, co samo následuje po něčem jiném a po čem následuje něco 30 dalšího. Dobře sestavené děje tedy nesmějí začínat odkudkoliv (...)

Týká-li se děj jediné osoby, není proto ještě jednotný, jak se někteří domnívají. Jednotlivci se přece stává mnoho, ba bezpočtu příhod, z nichž některé nemají v sobě nic jednotícího. Podobně může jednotlivec vykonat i mnoho činů, které nevytvářejí žádné jednotné jednání. Proto se patrně dopouštějí chyby všichni ti básníci, kteří (...)

Homéros však, právě jako vyniká v ostatním, zřejmě dobře pochopil i to, ať již dík svým znalostem nebo svému nadání. Když totiž skládal *Odysseiu*, nelíčil vše, co se Odysseovi přihodilo, například že byl zraněn na Parnassu a že při svolávání vojska předstíral šílenství – stala-li se jedna z těchto věcí, nebylo přece nutné ani pravděpodobné, že se stane i druhá –, nýbrž sestavil celou *Odysseiu* kolem jednoho příběhu v tom smyslu, jak to chápeme my, a podobně i *Iliadu*.

Básnictví vs. dějepisectví (*Poet.* 9)

historik

zachycuje, **co se stalo**
= jednotlivé případy

básník

(1) zobrazuje **(obecné) lidské „typy“**:
co člověk určitých vlastností
pravděpodobně nebo nutně říká či dělá

(2) zobrazuje „**obecné zákonitosti**“
lidského jednání: co je možné podle
pravděpodobnosti nebo nutnosti

→ je „**filosofičtější a závažnější**“

Z podaného výkladu je rovněž zřejmé, že úkolem básníka není líčit to, co se skutečně stalo, nýbrž to, co by se stát mohlo a co je možné podle pravděpodobnosti nebo s nutností. Dějepisec a básník se totiž od sebe neliší tím, že jeden vypráví ve verších a druhý v próze; 1451^b vždyť i Hérodotovo dílo by se mohlo převést do veršů a bylo by ve verších dějepisným pojednáním stejně jako bez nich. Liší se však od sebe tím, že jeden vypráví, co se stalo, kdežto druhý, jaké věci se stát mohly. Proto je básnictví filosofičtější a závažnější než dějepisectví. Básnictví totiž líčí spíše to, co je obecné, kdežto dějepisectví jednotlivé případy. Obecným zde míním to, co člověk určitých vlastností pravděpodobně nebo nutně říká či dělá; to má básnictví na zřeteli i při udílení jmen jednajícím osobám. Jednotlivými případy míním to, co například Alkibiadés skutečně učinil nebo co se mu stalo.